

PRIJEDLOG ZA PONOVO PROMIŠLJANJE PODRIJETLA I BUDUĆNOSTI PREDSTAVNIČKE VLADAVINE

John Keane

*Sveučilište Westminster, London
Znanstveni centar za društvena
istraživanja (WZB), Berlin*

Prethodno priopćenje

Primljeno: prosinac 2007.

Sažetak Autor u članku upozorava na potrebu provođenja temeljitog istraživanja tvrdnje da predstavnička demokracija dovodi do snažnog političkog otuđenja i da je u završnom stadiju propadanja. U pokušaju promišljanja porijekla i budućnosti predstavničke vladavine autor ističe da je najprije potrebno staviti na dnevni red temeljna shvaćanja predstavničke demokracije, kako bi se iznova razmotrila klasična tumačenja povijesnih korijena i modernog razvoja ideala predstavničke vladavine. Drugo, u članku se ističe da je potrebno razmotriti uspješnost postojećih predstavničkih demokracija s obzirom na različite izazove i pritiske s kojima se danas suočavaju. Treće, u nastojanju da se ukaže na budućnost predstavničke demokracije autor predlaže preispitivanje poznate Tocquevilleove tvrdnje da je jedna od velikih vrlina demokracije to što ona pravi "greške koje se mogu ispraviti", pitajući se je li Tocquevilleov uvid još uvijek primjenjiv na stvarno postojeće demokracije.*

Ključne riječi predstavnička vladavina, predstavnička demokracija, budućnost demokracije

Oduvijek postoji jaz između stvarnome svijetu. Neki suvremeni autori (Fukuyama, 2006) iz tog razilaženja zaključuju da su izrazi nezadovoljstva preko njihovih izabranih predstavnika predstavničkom vladavinom normalni, – i složenih, slojevitih i katkad ne baš čak i korisni podsjetnici na dragocjenu dojmljivih oblika koje ona poprima u kontingentnost oblika dobre vladavine,

* Članak je izložen na Znanstvenom skupu "The Future of Representative Democracy" održanom od 13. do 15. prosinca 2007. u Berlinu u organizaciji Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).

koji nema ozbiljne konkurencije. Drugi autori (Rosanvallon, 1998; Crouch, 2004; Ginsborg, 2005) izvode suprotan zaključak: euforija je neopravdana zato što se mehanizmi predstavljanja koji su u samom središtu postojećih demokracija nalaze pod velikim pritiskom i potiču zabrinutost javnosti za budućnost same predstavničke demokracije. Navedeni analitičari upozoravaju na dokaze sve očitije slabosti u demokratskim sustavima kao što su Sjedinjene Američke Države, Indija, Australija, Njemačka, Velika Britanija i Argentina, koji se međusobno znatno razlikuju: formalno članstvo političkih stranaka naglo opada (Schmitter, 2004; Dalton, 2004), odziv birača na izbore, ondje gdje nije obvezatan, postaje volatilniji, povjerenje u političare i vladu općenito slabi, a javnost sve više ima dojam da proces kreiranja javnih politika deformiraju privatne sile organiziranih gospodarskih interesa i lobija. Razmotrimo li ih zajedno, ti su posve različiti trendovi potaknuli neke analitičare na zaključak da predstavnička vladavina dovodi do političkog otuđenja. Drugi pak tvrde da su i sami njezini ideali danas u opasnosti, čak i da se krećemo prema razdoblju *postdemokracije*.

Ti su zaključci o propadanju ili nestajanju predstavničke demokracije znakoviti i važni, no koliko su uvjerljivi? U ovom ću radu upozoriti na potrebu temeljitog istraživanja tvrdnje da predstavnička demokracija dovodi do snažnog političkog otuđenja i da je u završnom stadiju propadanja. U tom bi se istraživanju ocijenila uspješnost stanovitog broja današnjih predstavničkih demokracija podrobnim razmatranjem europskih korijena i kasnijeg jačanja smisla i institucija predstavničke vladavine, njihove povijesne demokratizacije tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, te

moguće preobrazbe predstavničke demokracije u složenije oblike *postvestminsterske* demokracije u 21. stoljeću. To bi temeljito istraživanje obuhvaćalo:

- primjenu metode *dijaloga s mrtvima*, kojom bi se pokazalo da se o novotarijama našeg doba može mnogo naučiti razmatranjem srednjovjekovnih i ranomodernih korijena predstavničke demokracije;
- ispitivanje s kozmopolitkog stajališta današnjih obrisa i uspješnosti stanovitog broja postojećih predstavničkih demokracija, od kojih mnoge – poput Indije i drugih azijskih i pacifičkih zemalja – znanstvenici iz atlantskog područja, mjesta rođenja predstavničke demokracije, često zanemaruju;
- istraživanje vjerojatne budućnosti predstavničkih demokracija, uključujući i njihove moguće preobrazbe u otvorenije i prilagodljivije oblike *postvestminsterske* ili *monitorne* demokracije, koji se opiru uvriježenim definicijama prirode predstavničke vladavine;
- reviziju uvriježenih argumenata u korist predstavničkih sustava vlasti, tako da se pokaže kako novi oblici *postvestminsterske* predstavničke demokracije mogu biti politički uspješni u prevladavanju najtežih i najaktualnijih međugeneracijskih problema, kao što su klimatske promjene, demografske mijene i biogenetičke inovacije;
- utvrđivanje novih izvora raščaravanja javnosti političkim strankama, političarima i parlamentima te procjenu izgleda novih oblika suprotstavljanja predstavničkoj demokraciji – političkog nacionalizma, novih oblika terorizma i vizije *skladnog društva* u kineskom stilu – koji se

pojavljuju u pojedinim dijelovima svijeta.

PRETPOSTAVKE

Predloženi bi plan istraživanja svojim opsegom bio vrlo ambiciozan. Služio bi se empirijskim, teorijskim i interpretativnim metodama na izrazito interdisciplinarni način, izvodeći svoje uvide iz područja kao što su srednjovjekovna i ranomoderna povijest, filozofija, antropologija, pravna znanost i politička sociologija. To bi se istraživanje temeljilo na pretpostavci da je izum predstavničke vladavine glavno postignuće moderne politike te da je stoga jasno razumijevanje sudbine predstavničke demokracije u naše doba od najveće znanstvene važnosti i javne koristi.

O predstavničkoj demokraciji ima sve više radova. U toj se literaturi mogu razabrati tri općenita trenda: (a) znanstveni radovi koji su zaokupljeni normativnim i strateškim pitanjima o pojavi novih oblika politike identiteta, kao što je multikulturalizam, koji ističu potrebu za boljom predstavljenošću novih socijalnih interesa u vlasti, primjerice, analizom smisla pravedne predstavljenosti i potragom za izbornim mehanizmima koji mogu bolje osigurati predstavljenost različitih društvenih interesa (Kymlicka, 1995; Young, 2000; Phillips, 1995; Guinier, 1994); (b) pristupi usmjereni na semantiku *predstavljanja* i *demokracije* te na način na koji se ti termini u praksi povezuju u novi oblik teritorijalno omeđene ustavne države poznate pod nazivom *predstavnička demokracija* (C. B. Macpherson, 1977, dao je jedan od najvažnijih doprinosa; među ostalima su: Bobbio, 1984; Friedrich, 1968; Sartori, 1987; Manin, 1997; Pitkin, 1967, 2004); i (c) teorije *deliberativne demokracije* koje ispituju

jednu vitalnu (premda usku) dimenziju predstavljanja koja se tiče načina i razloga uključivanja procesa javne deliberacije u procese odlučivanja (Habermas, 1993, 1996; Elster, 1998; Goodin, 2005; Dryzek, 2000).

Sada se otvara mogućnost sinteze i proširenja svih tih različitih, ali preklapajućih pristupa produktivnim širenjem njihova teorijskog i empirijskog horizonta i njihovim prožimanjem snažnom strujom povijesno zasnovane svijesti o današnjim trendovima i mogućim mutacijama u svijetu postojećih predstavničkih demokracija. Velik je dio literature i dalje zaokupljen transatlantskim problemima i previše je fiksiran na sadašnjost. Kako bi se razmotrila i sadašnjost i budućnost predstavničke demokracije, potrebna je više kozmopolitska perspektiva i izražen osjećaj za povijest. Neosporna je činjenica da još uvijek čekamo pojavu temeljitog, kozmopolitskog znanstvenog tumačenja različitih pojavnih oblika predstavničke demokracije.

Ranije studije podrijetla predstavničke vladavine (osobito Guizot, 1861) pretpostavljale su njezinu povijesnu neminovnost; moje će istraživanje, nasuprot tome, istaknuti njezin izrazito kontingentan, čak i "krhak" karakter. Pokazat ću da su bila potrebna stoljeća, brojne pobune i revolucionarni ustanci – te znatna količina beskrupuloznog ponašanja, novca i sreće – kako bi se predstavničke institucije konsolidirale u svojoj europskoj kolijevci. Valjalo je pružiti otpor crkvenoj hijerarhiji u ime istinske vjere. Monarhe je valjalo staviti pod nadzor skupština. Zakonodavna je tijela trebalo izložiti demokratskim izborima, a te je demokratske elemente pak trebalo nakalemiti na preddemokratske institucije predstavljanja. Mo-

del predstavničke demokracije koji je iz toga proizašao danas je uobičajen u mnoštvu zemalja kao skup teritorijalno određenih institucija vlasti koje obuhvaćaju pisani ustav, neovisna sudska tijela i zakone koji jamče procedure kao što su *habeas corpus* (zabrana mučenja i zatvaranja), periodični izbor političara, ograničenja njihove službe, tajno glasanje, kompetitivne političke stranke, referendum i opoziv, skupine birača, civilno društvo i građanske slobode kao što su pravo na javno okupljanje i sloboda medija.

Predloženi bi plan istraživanja bio neobičan zato što bi se oslanjao na postojeću literaturu kako bi se naglasila posvemašnja originalnost tih institucionalnih izuma. U usporedbi s ranijim oblicima demokracije povezanim sa svijetom klasične Grčke, koji su se temeljili na okupljanju, izum predstavničke vladavine i njezina kasnija demokratizacija umnogome su proširili geografske razmjere institucija samouprave (većina država grčkoga svijeta skupštinske demokracije – primjerice, Mantineja i Argos – nisu bile veće od nekoliko desetaka četvornih kilometara. Većina modernih predstavničkih demokracija daleko je veća). Kako je prolazilo vrijeme, i unatoč njezinim lokalno ograničenim korijenima u gradovima, seoskim općinama i prostranim carstvima (Blockmans, 1997), predstavnička je demokracija sve češće bila smještena u teritorijalnim državama koje je štitila stalna vojska i imala je ovlasti da donosi i provodi zakone te da od svojeg stanovništva naplaćuje porez. Cijeli je taj proces iz temelja promijenio smisao demokracije. Predstavnička je demokracija počela značiti onaj tip vladavine u kojem građani, koji se shvaćaju kao birači pred kojima se nalazi stvarna mogućnost izbora između

barem dviju alternativa, mogu izabrati druge koji će potom braniti njihove interese. Mnogo je tinte i krvi proliveno u pokušaju da se utvrdi što predstavljanje doista znači, tko ima pravo predstavljati koga te što valja učiniti kada predstavnici ignoriraju ili razočaraju one koje bi trebali predstavljati. Ono što je međutim bilo uobičajeno za novo doba predstavničke demokracije, koja je sazrela tijekom prvih godina 20. stoljeća, jest uvjerenje da je dobra vlast ona koju provode predstavnici naroda.

Predstavničku su demokraciju, koja se obično suprotstavljala monarhijskom despotizmu, njezini zagovornici hvalili kao bolji način upravljanja otvorenim iznošenjem različitih mišljenja – ne samo mišljenja onih koji se predstavljaju nego i između predstavnika i njihovih birača. Projekt koji imam na umu oslanja se na zanimljivo zapažanje Thomasa Painea da bi “Atena predstavljanjem nadvladala vlastitu demokraciju”, kao ključno uporište za potpuno nov argument koji je potkraj 18. stoljeća iznesen u korist nadmoćnosti predstavničke vladavine. To su mišljenje iznijeli novinari, ustavotvorci i građani, služeći se čvrstim argumentima (Montesquieu, 1989; Constant, 1988; D’Holbach, 1781-1782; Sieyès, 1985; Paine, 1995). Predstavničku vladavinu hvalili su kao način da se građani oslobode straha koji su osjećali od vođa kojima je povjerena vlast; izabrani su se predstavnici koji su bili privremeno “na dužnosti” smatrali pozitivnim nadomjeskom za moć koja je bila personificirana u tijelu neizabranih monarha i tirana. Predstavnička se vladavina uzvisivala kao nova učinkovita metoda raspodjele krivnje za loše političke rezultate – nov način stimuliranja rotacije vodstva, koja se rukovodi zaslugama i poniznošću. Smatrala se novim obli-

kom skromne vlasti, načinom otvaranja prostora političkim manjinama s drugačijim stajalištima i osiguravanja jednakih uvjeta natjecanja za osvajanje vlasti, što je pak izabranim predstavnicima omogućilo da testiraju svoje političke kompetencije i umijeće upravljanja u nazočnosti drugih koji imaju moć da ih u tom natjecanju pobijede.

Prvi pobornici predstavničke demokracije katkad su je smatrali formulom za prevladavanje opasnosti od građanskog rata. Osobito u prvim godinama Francuske revolucije mnogi su drugi ponudili pragmatičnije opravdanje predstavništva. Ono se smatralo praktičnim izrazom jednostavne stvarnosti: neizvedivo je da svi građani cijelo vrijeme, čak i ako su tome skloni, budu uključeni u poslove upravljanja. Imajuć u vidu tu činjenicu – glasilo je argument – građani moraju posao upravljanja prenijeti na predstavnike koji se biraju na redovitim izborima. Zadatak je tih predstavnika da nadgledaju trošenje javnog novca, unutarnju i vanjsku politiku i sve druge poslove vlade. Predstavnici u ime svojeg biračkog tijela iznose argumente vladi i njezinoj birokraciji. Raspravljaju o različitim pitanjima i donose zakone. Odlučuju tko će vladati i kako, i to u ime građana. To razmišljanje objašnjava zašto su neki rani pobornici predstavničke vladavine taj sustav vlasti hvalili kao najbolje sredstvo protiv nevolja koje stvara “demokracija”. Vlast preko predstavnika smatrala se domišljatim izumom koji se može upotrijebiti za blokiranje političke participacije siromašnih i nepismenih tako da se vlast obavlja u njihovo ime, u smislu *suverenog naroda*. Taj je paradoksalni argument u obranu predstavničke demokracije koji se temelji na *narodu* o predstavničkoj demokraciji govorio kao o oksimoronu.

Međutim pod pritiskom političkih ustanaka koji su izbili u drugoj polovici 18. stoljeća pokazalo se da se taj napad na demokraciju ne može obraniti. Pomiješali su se ideali predstavničke vladavine i demokracije. U Francuskoj i Engleskoj te u novoj američkoj republici počeo se upotrebljavati čudan termin *predstavnička demokracija*, kojim su se, primjerice, služili ustavotvorci i utjecajni politički autori kada su govorili o novom tipu vladavine koja ima korijene u pristanku javnosti. Nitko ne zna tko je prvi govorio o *predstavničkoj demokraciji*. Moj će projekt pozorno razmotriti to pitanje i ispitati će radove političkih autora i mislilaca koji su utrli nove staze, među kojima je i francuski aristokrat koji je bio ministar vanjskih poslova za vladavine Luja XV, Marquis d'Argenson (1694-1757). Možda je on prvi razabrao novi smisao demokracije kao predstavljanja: “Lažna demokracija”, istaknuo je u svojim *Considérations sur le gouvernement ancien et présent de la France* (1765), “brzo upada u anarhiju. To je vladavina mnoštva ... U *istinjskoj demokraciji* čovjek djeluje preko poslanika, koji osvajaju vlast na izborima; zadatak onih koje je izabrao narod i vlast koju imaju ti dužnosnici čine javnu vlast”.

Usmjeravajući pozornost na tu vrstu povijesnih kretanja, istraživanje će ispitati kako se, kao način određivanja i rukovođenja vlašću, predstavnička demokracija pokazala oblikom političkog sustava i cijelog načina života bez povijesnog presedana. Istraživanje će naglasiti suprotni aspekt tog argumenta, da promjene koje su dovele do stvaranja predstavničke demokracije nisu bile ni neminovne ni politički neosporene. Predstavnička je demokracija stvorena iz mnogo različitih konflikata, od kojih su mnogi bili žestoko usmjereni pro-

tiv vladajućih skupina, bilo da je riječ o crkvenoj hijerarhiji, zemljoposjednicima ili imperijalnim monarhijama, često u ime "naroda". Objašnjenje što je to točno "narod" pokazalo se dubokim izvorom sporova u cijelom razdoblju predstavničke demokracije. U razdoblju predstavničke demokracije došlo je do stvaranja neologizama, kao što su *aristokratska demokracija* (koja se prvi put pojavila u Nizozemskoj potkraj 16. stoljeća) i *republikanska demokracija* (koja se pojavila u Sjedinjenim Američkim Državama potkraj 18. stoljeća). Kasnije su se pojavile *socijalna, liberalna i kršćanska demokracija*, čak i *buržoaska, radnička i socijalistička demokracija*. Ti su novi termini odgovarali mnoštvu tipova borbi različitih skupina za jednak pristup vlasti – borbi do kojih je, katkad samim njihovim oblikom, a katkad pukim slučajem ili nenamjernom posljedicom, došlo u institucijama i idealima, kao i načinu života, koji nisu imali presedana u povijesti. Tek se u prvim desetljećima 20. stoljeća pravo izbora predstavnika počelo smatrati *općim pravom*. Ono se prvo odnosilo na odrasle muškarce, a kasnije – obično mnogo kasnije – i na odrasle žene. No čak su se i tada, s iskustvom totalitarizma i vojnih diktatura, protivnici predstavničke demokracije odlučno, i sa znatnim uspjehom, borili protiv njezine prividne neučinkovitosti, njezinih kobnih nedostataka i njezinih tobožnjih zala. Oni su nastojali dokazati da predstavnička demokracija, u kojem god obliku, nije neminovna – da u sebi nema ugrađena povijesna jamstva.

NOVE METODOLOGIJE

Od središnje je važnosti za originalnost predloženog istraživanja princip da je predstavnička demokracija

osjetljiva na hirove vremena i prostora. Konkretno, pojmovne su inovacije tog istraživanja: (a) premještanje povijesti predstavničke demokracije i njezine geografske rasprostranjenosti u središte analize njezinih suvremenih oblika i (b) usporedba tih oblika s povijesnim idealima i uvriježenim modelima predstavničke vladavine. Te će pojmovne inovacije biti vrlo važne za procjenu novih izazova i zapreka s kojima se suočavaju sve predstavničke demokracije koje se razvijaju. Postojeća literatura o predstavničkoj demokraciji ima mnogo toga važnog za reći o potrebi za poboljšanjem oblika predstavljanja interesa građana, današnjem smislu predstavničke demokracije i važnosti procesa deliberacije javnosti u demokraciji. Taj bi novi istraživački plan povezao te različite teme i podignuo ih na višu i plodniju razinu. Osnovni je element tog istraživačkog programa hipoteza da usmjerenje pozornosti na prošlost, sadašnjost i budućnost predstavničke demokracije (a) znatno komplicira uvriježena tumačenja koja su usredotočena na europska iskustva, (b) potiče radikalnu promjenu perspektive ili promjenu *Gestalta* u našem razumijevanju današnje institucionalne dinamike i slabosti predstavničke demokracije, kao i njezine poželjnosti u budućnosti, te (c) zahtijeva uvođenje novih metodologija radi ostvarenja ciljeva projekta.

Valja osobito istaknuti tri metode:

Povratak klasicima. Zaokupljenost projekta današnjim izgledom i vjerojatnom budućnošću predstavničke demokracije zahtijeva primjenu metode "dijaloga s mrtvima", koja bi osigurala osjećaj za povijesnu perspektivu, za kojim postoji velika potreba u razmatranju presudnih problema. Ta bi metoda pridonijela otkrivanju ograniče-

nja ranije faze europskog mišljenja o podrijetlu predstavničke vladavine, čiji su začetnici mislioci kao što su D'Holbach, Guizot i J. S. Mill (1861). Premda se iz njihovih glavnih radova može izvesti mnogo važnih uvida, kao i iz kasnijih znanstvenih istraživanja Maxa Webera (1958), Otta Hintzea (1975), Jamesa Brycea (1921) i drugih koji su pisali početkom 20. stoljeća, plan istraživanja ipak ne bi postao puka strast za skupljanjem antikviteta. Oslanjao bi se na najbolju dostupnu literaturu i primjenjivao najnovija empirijska otkrića kako bi utvrdio po čemu se naše doba razlikuje od prethodnih i zašto "klasična" tumačenja prirode predstavničke demokracije treba znatno revidirati. Cijeli bi pristup bio radikalno različit od "klasičnih" tumačenja pojave predstavničke demokracije, uzimajući u obzir glavne izvore usporavanja razvoja predstavničke demokracije koji su se pojavili u prvoj polovici 20. stoljeća. To bi istraživanje pokazalo zašto je predstavnička demokracija preživjela potpun kolaps te kako su smisao i institucije predstavničke demokracije kasnije "migrirali" na svaki kontinent, pri čemu je katkad bilo iznenađujućeg uspjeha, što pokazuju i međusobno različiti primjeri Japana, Tajvana i Južnoafričke Republike.

Kozmopolitska perspektiva. Velik dio današnjih istraživanja o predstavničkoj demokraciji uspješno bi se mogao osloniti na studije slučajeva i građu prikupljenu iz nezapadnih zemalja. Predloženo bi istraživanje to učinilo tako što bi u središte pozornosti stavilo snažan osjećaj kozmopolitizma, oslanjajući se prije svega na detaljne studije uvođenja novih oblika predstavničke demokracije u posve različite sredine kao što su Papua Nova Gvineja, Kina i Indija. Istraživanje bi vjerojatno pokazalo da

izvorno europski oblici predstavničke demokracije prolaze kroz iznenađujuće mutacije kada se uvode u nepoznate sredine. Za sada ne postoji zadovoljavajuće tumačenje tog procesa mutacije, unatoč njegovoj znanstvenoj i političkoj važnosti. Istraživanje bi pokazalo da je proces prenošenja koji je započeo u 19. stoljeću (u Australiji i Latinskoj Americi, primjerice) i doživio vrhunac u eksperimentima s predstavničkom demokracijom koji su se u 20. stoljeću provodili u Aziji i u pacifičkom području bio od epohalne važnosti. On je globalno povećao doseg predstavničke demokracije, potencijalno milijardama ljudi kojima je zajedničko bilo jedno – da nisu Europljani. Naš bi istraživački program istražio krajnje neobične načine na koje društva u koja se uvodi predstavnička demokracija redefinišu njezin smisao i običaje, kao u Papui Novoj Gvineji (Ketan, 2004), te načine na koje *postvestminsterske* predstavničke demokracije uvode i primjenjuju niz novih mehanizama za javni nadzor vlasti. Od velike bi važnosti za istraživanje bili primjeri kao što je Indija, koju obilježavaju uvođenje samouprave poznate pod nazivom *panchayat*, pojava regionalnih stranaka kojima su na čelu živopisne ličnosti kao što je Mayawati, *satyagraha*, obvezne kvote za žene i manjinske skupine, željeznički sudovi, *lok adalats*, programi konsultacija u vezi s očuvanjem voda te sudski sporovi koji se vode u javnom interesu.

Modeliranje. Naš bi istraživački program morao razviti tehnike modeliranja kako bi osmislio nov politički jezik za izučavanje *postvestminsterske* ili *monitorne* demokracije. Istraživanje polazi od pretpostavke da je za objašnjenje uistinu važnih trendova našeg doba potreban izrazito originalan model *monitorne demokracije*. Primje-

na tog modela radikalno bi uzdrma-
la prevladavajuće teorijske i političke
pretpostavke. Dovedla bi u pitanje naj-
bolje dostupne studije predstavništva i
demokracije (Manin, 1997). Taj bi mo-
del učvrstio argument da mnoge ta-
kozvane predstavničke demokracije, i
to ne samo Indija i Papua Nova Gvi-
neja, imaju malo sličnosti s teorijskim
shvaćanjima predstavničke demokraci-
je, koja prepostavlja da se za potrebe
građana najbolje mogu boriti izabrani
parlamentarni zastupnici koje odabiru
političke stranke. Taj bi model potkri-
jepio tvrdnju da se mnoge demokracije
udaljavaju od teorijskih modela pred-
stavničke vladavine. S tog istraživačkog
stajališta novi je povijesni oblik *moni-
torne* ili *postvestminsterske* demokracije
onaj u kojem se (a) ideali predstavniš-
tva i demokratski mehanizmi počinju
širiti horizontalno i prema dolje, kroz
cijelu vladu i kroz sve kutke civilnog
društva; u kojem (b) izvanparlamentar-
ne institucije za nadzor vlasti, kao što su
povjerenstva za borbu protiv korupci-
je, lokalni sudovi, radni sudovi i vijeća
za nadzor medija, znatno kompliciraju i
potencijalno ograničavaju uspostavljeni
vestminsterski model kreiranja javnih
politika, unutarnje politike i publicite-
ta, te onaj u kojem (c) mehanizmi pred-
stavničke demokracije počinju djelovati
i preko državnih granica, tako da otvo-
rene metode koordinacije u stilu Eu-
ropske Unije, samiti, forumi i organiza-
cije za zaštitu ljudskih prava preuzimaju
važnu ulogu u oblikovanju i utvrđiva-
nju javnih i privatnih politika. Neki su
autori (Mulgan, 2006; Offe, 2003; Smith,
2005) počeli priznavati te trendove, no
nitko ih još nije povezao u oblik jednog
zaokruženog modela kojim bi se obja-
snilo što se događa s predstavničkom
demokracijom kakvu poznaju protekli
naraštaji. Nasuprot onim praktičari-

ma, aktivistima i znanstvenicima (Bar-
ber, 1984; Castoriadis, 1991) koji polaze
od pretpostavke da je osnovni izbor s
kojim se suočavaju suvremene demo-
kracije izbor između prihvaćanja uvje-
ta vestminsterske izborne demokracije
i usvajanja više participativnih oblika
istinske i *neposredne* demokracije – u
biti izbor između prihvaćanja sadašnjosti
i povratka nekakvu zamišljenom
duhu atenske demokracije – predloženi
bi projekt otvorio treću mogućnost,
koju podupire velik dio suvremene po-
vijesti; mogućnost – rast *monitorne de-
mokracije* – čiji se obrisi i potencijali
moraju priznati onakvima kakvi jesu:
posve nov povijesni oblik demokracije
pomiješan s mnoštvom novih oblika
predstavništva.

TEME

Pojmovni sklop, dizajn i metode
istraživanja međusobno bi se integrirali
podjelom istraživačkog programa u tri
dinamički uzajamno povezane teme,
koje bi valjalo istodobno razvijati:

Tema 1: Temeljna shvaćanja predstavničke demokracije

Projekt bi iznova razmotrio klasič-
na tumačenja povijesnih korijena i mo-
dernog razvoja ideala predstavničke
vladavine, poput onih koja su ponudili
D'Holbach i Condorcet (1785), Weber
i Hintze, Guizot i J. S. Mill. Istraživanje
bi pritom bilo djelomice pojmovno i
usredotočeno na pitanja političke eti-
ke, a djelomice zaokupljeno pitanji-
ma povijesti i geografske komparacije.
Usredotočilo bi se na razjašnjavanje i
osmišljavanje novih shvaćanja mnoš-
tva povijesnih značenja predstavništva
i predstavničke demokracije. To bi se
postiglo međunarodnim komparacija-
ma, tako što bi se ispitali slučajevi koji
se inače znatno razlikuju – primjerice,

Japan i Australija, Indija i Njemačka, Papua Nova Gvineja i Sjedinjene Američke Države – kako bi se postavila i riješila nova pitanja, primjerice:

- Jesu li institucije predstavničke vladavine izum europske regije, kako se obično tvrdi (primjerice, J.-J. Rousseau, O. von Gierke i dr.)?
- Je li moguće utvrditi osnovni koncept ili temeljni smisao predstavničke demokracije, ili je bolje naglasiti različite temeljne povijesne tipove predstavničke demokracije te mutacije i putove koji su doveli do njezina stvaranja?
- Imajući na umu da principi i praktični oblici predstavništva i demokracije imaju različite i nespojive korijene, kako, gdje i kada su povezani u nešto novo? Tko je prvi počeo govoriti o “predstavničkoj demokraciji” i što je razumijevao pod tim oksimoronom? (Čini se da govor o “predstavničkoj demokraciji” potječe iz anglo-francusko-američkih izvora. Zašto?)
- Kako, kada i kojim su sredstvima smisao i institucije predstavničke demokracije počeli prelaziti oceane i ukorjenjivati se na tlu drugih kontinenata? U kojoj su mjeri – pri čemu bi od velike važnosti bio slučaj azijskih i pacifičkih zemalja – ta značenja i institucije prošli kroz važne mutacije?
- Zašto pobornici predstavničke demokracije bilo gdje na svijetu smatraju da je ona poželjan oblik vladavine i zašto njezini protivnici, počevši od liberala, monarhista, komunista i anarhista do totalitarnih pobornika “vlasti naroda”, tako glasno prigovaraju njezinim slabostima? Može li se danas išta naučiti od tih prijašnjih kritičara?

- Postoje li u današnje vrijeme sličnosti s onom vrstom žestokog napada na predstavničku demokraciju koji je u 19. stoljeću pokrenuo engleski komparativni pravnik *sir* Henry Sumner Maine, koji je u svojoj *Popular Government* (1885) zaključio: da je rano u povijesti u Britaniji trijumfirala predstavnička demokracija “ne bi se pojavila vjerska reformacija, promjena dinastije, tolerancija drugačijih mišljenja, čak ni točan kalendar”, dodavši: “Vršalica, strojni tkalački stan, stroj za fino pređenje, a zacijelo i parni stroj, bili bi zabranjeni”.

Tema 2: Uspješnost postojećih predstavničkih demokracija

Naše bi istraživanje ispitalo dokaze raširene teorije da današnje institucije predstavljanja loše funkcioniraju usporede li se s normama predstavničke demokracije. Ta bi tema bacila sumnju na pretpostavke o postojanju nekakva “zlatnog doba” predstavničke demokracije; pretpostavila bi da stvarna uspješnost institucija predstavljanja mora imati presudan utjecaj na budućnost predstavničkih oblika demokracije. Može se očekivati da bi se detaljnija istraživanja, koja bi se djelomice oslanjala na intervjue i raznorazne “demokratske revizije” i studije “kvalitete” demokracije, osobito usredotočila na sljedeće izazove s kojima se suočavaju postojeći modeli predstavničke demokracije:

- *endogeni pritisci*, kao što su lobiranje, prikupljanje sredstava za kampanje, novi oblici državne manipulacije medijima, tajnovitost pojedinih područja javnih politika, poput rashoda na obranu, slabljenje zakonodavnih tijela i povećanje broja statutarnih tijela bez ikakve odgovornosti, pritisci koji zajedno

djeluju tako što prošupljaju ili ograničavaju predstavničke mehanizme u institucijama kao što su političke stranke, izborni i pravosudni sustavi, izvršna vlast i sustavi uprave;

- *podržavna dinamika*, koja obuhvaća razvoj “paralelnih” i “unakrsnih” oblika predstavnštva koje strukturiraju novi mediji digitalne komunikacije i *e-politika*, porast broja profesionalnih organizacija civilnog društva te formuliranje državnih politika pod utjecajem sila kao što su privatni gospodarski interesi i novi oblici ekspertize;
- *međunarodni procesi* koji prelaze granice uobičajenih teritorijalno ograničenih institucija predstavničke vladavine, što ne obuhvaća samo globalne lance protoka roba, nego i nove nadržavne oblike odlučivanja, među kojima su samiti, regionalni forumi, povjerenstva za utvrđivanje istine i pomirbu, transnacionalne mreže javnih politika i sporazumi usvojeni posredovanjem UN-a, koji na postojeće mehanizme predstavljanja obično imaju učinak “pranja javnih politika” ili “izazivanja nereda”.

Tema 3: Budućnost predstavničke demokracije

Naše bi istraživanje preispitalo poznatu Tocquevilleovu tvrdnju da je jedna od velikih vrlina demokracije to što pravi “greške koje se mogu ispraviti” (Tocqueville, 1969). Studija bi postavila pitanje je li, u pogledu predstavljanja, Tocquevilleov uvid još uvijek primjenjiv na postojeće demokracije. Sljedeća bi pitanja valjalo posebno razmotriti:

- Svjedočimo li u nekim zemljama, kako tvrde neki autori, pojavi postdemokratskih političkih zajednica

koje na okupu drži čvrsta i medijski snažno vođena vlada, opadanju aktivnosti građana i njezinoj zamjeni potrošačkom kulturom, unaprijed pripremljenim telepopulističkim apelima upućenim “narodu” i selektivnoj primjeni sile prema marginalnim i različitim manjinama?

- Postoje li, s druge strane, danas primjetne preobrazbe – kao što su internet i *e-politika* – koje predstavničkim oblicima demokracije predviđaju ili obećavaju pozitivniju budućnost? Postoje li izgledi za reformu političkih stranaka, zakonodavnih tijela i drugih konvencionalnih institucija demokratskog predstavljanja?
- Postoji li u ratom opustošenim i sličnim sredinama kojima je predstavnička demokracija do sada bila uskraćena – primjerice, u Demokratskoj Republici Timor-Lesteu i Indoneziji – ikakva mogućnost preskakanja uobičajenih koraka povezanih s izvorno europskim modelom teritorijalno omeđene predstavničke demokracije?
- Mogu li se mehanizmi i “duh” predstavničke vladavine uvjerljivo primijeniti na međunarodne institucije, kao što su međudržavni procesi u stilu APEC-a, tržišta, tvrtke i druga nevladina tijela? Je li taj proces već započeo (kako bi se dalo zaključiti iz sustava panela za stručnu evaluaciju u tijelima kao što je APEC)? Koji su sadašnji nedostaci tih inovacija i jesu li one poželjne?

Ova bi tema prednost dala dugoročnim procesima institucionalnog inoviranja u svijetu postojećih demokracija, u koje se ubrajaju i azijska i pacifička regija, prema kojima bismo se odnosili kao prema važnom pokusnom slučaju.

Među tvrdnjama koje se zagovaraju u projektu nalazi se i tvrdnja da se u tom i drugim područjima svijeta u desetljećima koja su uslijedila nakon 1945. godine uvelo gotovo stotinu novih sredstava za javni nadzor i kontrolu vlasti. U to se ubrajaju sudski procesi u javnom interesu, participativno kreiranje proračuna, tijela za utvrđivanje istine i pomirbu, zakoni o slobodi informiranja, povjerenstva za borbu protiv korupcije, organizacije za zaštitu ljudskih prava, vijeća za nadzor nad ispuštanjem ugljika, suodlučivanje uprave i radnika, *weblogovi*, radionice za raspravu o političkim problemima, međunarodne nevladine organizacije, samiti, udruge građana i mnogi drugi eksperimenti koji su danas dio političkog krajobraza postojećih demokracija. Naš bi istraživački projekt analizirao koliko su te inovacije u povijesnom smislu nove, što bi otvorilo posve originalna pitanja: ne radi li se možda o tome da neki dijelovi svijeta prolaze kroz povijesnu preobrazbu demokracije, koja rezultira složenijim i različito konstituiranim oblicima samouprave, koju obilježava proliferacija mnoštva mehanizama kojima se jamči javna odgovornost vlasti gdje god se ona provodila? Ako je tomu tako, koje su središnje institucije i odredbene značajke te nadolazeće *monitorne* ili *postvestminsterske* demokracije?

Istraživanje bi postavilo nova pitanja o učinkovitosti i djelotvornosti te poželjnosti toga novog povijesnog oblika demokracije. Postoje li razlozi za mišljenje da *monitorna* demokracija ima niz prednosti pred drugim, konkurentnim sustavima vlasti? Mogu li njezini mehanizmi bolje jamčiti dragocjene norme kao što su sloboda priopćavanja, ljudska prava i pluralitet načina života? Mogu li *monitorne* demokracije u

nastanku bolje osigurati održiv gospodarski rast, jamčiti sigurnost, smanjiti mnoštvo oblika nasilja kod kuće i u inozemstvu, čak i pobijediti u ratovima i promicati demokraciju u sredinama u kojima nikada prije nije postojala? Koliko te demokracije mogu postati “vremenski osviještene” i “kompetentne za budućnost”? Je li istina (kako su tvrdili Tocqueville i drugi) da je demokracija osobito samoživ politički oblik, koji je najvećim dijelom sklon brinuti se samo za današnjicu, a zaboraviti budućnost? Ili je pak točno da su, suočene s golemim, novim i vrlo složenim međugeneracijskim problemima – takozvanim “nezgodnim” problemima kao što su klimatske promjene, demografski pad i biogenetičke inovacije – *monitorne* ili *postvestminsterske* demokracije izrazito osjetljive na “povijest”, te stoga u jedinstvenom položaju da daju glas budućnosti – kako bi utvrdile i na najbolji i najučinkovitiji način primijenile nove politike međugeneracijske pravednosti usklađene s izrazitom složenošću našeg doba?

U istraživanju se ne bi iznosile nikakve pretpostavke o neminovnosti tih trendova i preobrazbi. U njemu bismo, što je neobično, razmotrili ponovnu pojavu otvorenih napada na ideale i institucije predstavničke demokracije na globalnoj razini. Istraživanje bi se usredotočilo na nov razvoj događaja koji ima vrlo stare korijene: sve veću razočaranost samom demokracijom. Razočaranost demokracijom djelomično proizlazi iz disfunkcionalnosti konvencionalne predstavničke demokracije u vestminsterskom stilu. Novinari, znanstvenici, političari i drugi uočili su te trendove kao sve veće otuđenje od političkih stranaka i izborne politike, spajanje masovnih medija s formalnom

politikom i vidljiv porast sloja siromašnih građana, koje stalno nadglasava privilegirana i moćnija većina. Osobito su od 2001. godine hladan stav prema demokraciji, koja se shvaća kao norma, skup institucija i način života, pojačali strahovi zbog promicanja demokracije ratom i jačanja državne vlasti, koja se često služi upitnim pravnim i policijskim metodama.

Ti bi međusobno različiti trendovi služili kao podloga za istraživanje o skepticima i protivnicima demokracije. Naš bi projekt dokumentirao i ocijenio uvjerljivost i izgled za politički uspjeh ključnih pretpostavki suvremenih protivnika demokracije. On bi u znatnoj mjeri prekoračio granice stajališta koja govore o "kraju povijesti", postavljajući pitanje: tko su novi kritičari, skeptici i neprijatelji demokracije? I koliko je potencijalno učinkovita njihova suzdržanost prema demokraciji – suzdržanost kojoj se ne može utvrditi jedan izvor, nego se ona, naprotiv, proteže na cijeli politički spektar, od kritičara neoliberalne globalizacije, liberala i neomarksisista do aktivista za zaštitu ljudskih prava, bitno različitih pravaca konzervativizma i neotradicionalističkih i vjerskih skupina?

Pri postavljanju navedenih pitanja fokus bi bio interdisciplinarni i kozmopolitski, u smislu da bi se oslanjao na radove praktičara i znanstvenika iz nekoliko različitih disciplina u različitim sredinama – od Italije i Singapura, Australije i Sjedinjenih Američkih Država do Rusije i Kine – u kojima se sustavno izražava sumnja u odnosu na demokraciju (Ranciè, 2006; Milner, 2003; Caplan, 2007). Posvetila bi se pozornost povijesti ranijih napada na značenje i institucije demokracije, počevši od, recimo, Platona do Heideggera. Fokus bi

međutim bio na današnjim trendovima i na tome koliko su oni novi. U istraživanju bi se, primjerice, istražila ponovna pojava nacionalističke politike i respektabilna masa "demoskeptične" literature koja tvrdi da građansku neslogu, etničke sukobe, ksenofobiju, čak i genocid, uzrokuju pokušaji demokratizacije multietničkih društava. Stanovita bi se pozornost posvetila tvrdnjama Kineza o nadmoćnosti načela "skladnog društva", novijim tvrdnjama o nedostacima demokracije i utjecaju američkog "rata protiv terorizma" na nove načine strukturiranja odnosa između onih koji vladaju i onih kojima se vlada. Pomno bi se ispitala literatura o "demokratskom miru", "povlačenju demokracije" i novoj pravnoj znanosti o preduhitranju i prevenciji. Ispitale bi se i tvrdnje da je demokracija samo jedna u mnoštvu vrijednosti te da su postojeće predstavničke demokracije zapravo izložene opasnostima od "ne-liberalne demokracije".

Treći pravac istraživanja razmotrio bi, dakako, načine na koje predstavnička demokracija kao politički oblik samu sebe permanentno izlaže kritici javnosti zato što njezini mehanizmi predstavljanja potiču "denaturiranje" vlasti i ispitivanje njihovih vlastitih slabosti. Posljednje, premda nipošto i najmanje važno, jest to što bi istraživanje istražilo izrazit paradoks našeg doba: da su, slijedom globalne pobjede u borbama u 19. i 20. stoljeću za opće pravo glasa, glavne prijetnje legitimnosti i funkcioniranju suvremenih demokratskih institucija i ideala predstavljanja samo prerusene u jezik demokracije.

*S engleskoga preveo
Davor Stipetić*

LITERATURA

- Barber, Benjamin, 1984: *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
- Blockmans, Wim, 1997: *A History of Power in Europe*. Bruxelles i London.
- Bobbio, Norberto, 1984: *The Future of Democracy*. London: Richard Bellamy.
- Bryce, James, 1921: *Modern Democracies*, 2 sv. London i New York.
- Caplan, Bryan, 2007: *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton.
- Castoriadis, Cornelius, 1991: *Philosophy, Politics, Autonomy: Essays in Political Philosophy*, David Ames Curtis (ur.). New York.
- Condorcet, Marie Jean Antoine Nicolas Caritat, marquis de, 1785: *Essai sur l'application de l'analyse à la probabilité des décisions rendues à la pluralité des voix: Discours préliminaire*. Paris.
- Constant, Benjamin, 1988: Principles of Politics Applicable to All Representative Governments, *Political Writings*, Biancamaria Fontana (ur.). Cambridge. 307-328.
- Crouch, Colin, 2004: *Post-Democracy*. Cambridge i New York.
- Dahl, Robert A., 1989: *Democracy and Its Critics*. New Haven.
- Dalton, Russell J., 2004: *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion in Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford i New York.
- D'Holbach, Paul-Henri Thiry, 1781-1782: *Représentants, Encyclopédie; ou, Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, par une société de gens de lettres. Mis en ordre & publié par M. Diderot; & quant à la partie mathématique, par M. D'Alembert*, 36. sv. Lausanne.
- Dryzek, John S., 2000: *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*. Oxford.
- Elster, Jon, 1998: Deliberation and Constitution Making, *Deliberative Democracy*, Jon Elster (ur.). Cambridge. 97-122.
- Friedrich, Carl J., 1968: *Constitutional Government and Democracy: Theory and Practice in Europe and America*, 4. izd. Waltham.
- Fukuyama, Francis, 2006: *The End of History and the Last Man*, 2. izd. s novim pogovorom. London i New York.
- Gierke, Otto, 1958: *Political Theories of the Middle Age*. Cambridge: Frederic William Maitland.
- Ginsborg, Paul, 2005: *The Politics of Everyday Life: Making Choices, Changing Lives*. New Haven i London.
- Goodin, Robert E., 2005: *Reflective Democracy*. Oxford i New York.
- Guinier, Lani, 1994: *Tyranny of the Majority: Fundamental Fairness in Proportional Representation*. New York.
- Guizot, François Guillaume, 1861: *History of the Origin of Representative Government in Europe*. London.
- Habermas, Jürgen, 1993: *Moral Consciousness and Communicative Action*. Cambridge.
- Habermas, Jürgen, 1996: *Between Facts and Norms: Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge.

- Hintze, Otto, 1975: *The Preconditions of Representative Government in the Context of World History*, u: Felix Gilbert (ur.), *The Historical Essays of Otto Hintze*. New York.
- Ketan, Joseph, 2004: *The Name Must Not Go Down: Political Competition and State-Society Relations in Mt Hagen, Papua New Guinea*. Suva.
- Kymlicka, Will, 1995: *Multicultural Citizenship*. Oxford: Clarendon Press.
- Macpherson, C. B., 1977: *The Life and Times of Liberal Democracy*. Oxford i New York.
- Manin, Bernard, 1997: *The Principles of Representative Government*. Cambridge.
- Mill, John Stuart, 1861: *Considerations on Representative Government*. London.
- Milner, Jean-Claude, 2003: *Les penchants criminels de l'Europe démocratique*. Paris.
- Montesquieu, Charles Louis de Secondat, Baron de, 1989: *The Spirit of the Laws*, prev. Anne M. Choler, Basia Carolyn Miller i Harold Samuel Stone. Cambridge.
- Mulgan, Geoff, 2006: *The Remaking of Democracy*, u: Richard Wilson (ur.), *Post Party Politics*. London. 13-19.
- Offe, Calus, 2003: *Demokratisierung der Demokratie. Diagnosen und Reformvorschläge*. Frankfurt am Main.
- Paine, Thomas, 1995: *Collected Writings*, Eric Foner (ur.). New York: Library of America.
- Phillips, Anne, 1995: *The Politics of Presence*. Oxford.
- Pitkin, Hanna Fenichel, 1967: *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- Pitkin, Hanna Fenichel, 2004: *Representation and Democracy: Uneasy Alliance*, *Scandinavian Political Studies*, 27 (2004), 335-342.
- Rancière, Jacques, 2006: *Hatred of Democracy*. London i New York.
- Rosanvallon, Pierre, 1998: *Le peuple introuvable: Histoire de la représentation démocratique en France*. Paris.
- Sartori, Giovanni, 1987: *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham.
- Schmitter, Philippe C., Alexander H. Trechsel, 2004: *Green Paper on the Future of Democracy in Europe for the Council of Europe by a Working Group of High Level Experts*. Bruxelles.
- Sieyès, Emmanuel-Joseph, 1985: *Écrits politiques*, Roberto Zapperi (ur.). Paris.
- Smith, Graham, 2005: *Beyond the Ballot: 57 Democratic Innovations*. London.
- Tocqueville, Alexis de, 1969: *Democracy in America*, J. P. Mayer (ur.), George Lawrence (prev.). New York: Harper Perennial.
- Urbinati, Nadia, 2006: *Representative Democracy: Principles and Genealogy*. Chicago i London.
- Weber, Max, 1958: *From Max Weber: Essays in Sociology*, H. H. Gerth i C. Wright Mills (ur.). New York: Oxford University Press.
- Young, Iris Marion, 2000: *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

A Proposal for Rethinking the Origins and Future of Representative Government

SUMMARY In this paper, the author points to the need for conducting an in-depth study of the claim that representative democracy leads to intense political alienation and that it is in its final stage of decline. In an attempt to reconsider the origins and future of representative government, the author points out that the fundamental concepts of representative democracy should first be included in the agenda, so as to reconsider the classical interpretations of historical origins and modern development of the ideal of representative government. Second, the paper points out that it is necessary to examine the performance of existing representative democracies, considering the various challenges and pressures with which they are faced today. Third, in an effort to point at the future of representative democracy, the author suggests that we rethink Tocqueville's famous claim that one of the great virtues of democracy is that it makes "errors that can be corrected", wondering if this Tocqueville's insight applies to actually existing democracies.

KEYWORDS representative government, representative democracy, the future of democracy